

Samfundsfag

Kilde 2: Amnesti til krigsforbrydere

Kilden er et uddrag fra kronikken ”Amnesti til krigsforbrydere” fra *Politiken* den 3. oktober 2006. I denne kronik skrevet af Hans Henrik Brydesholt, forhenværende dommer ved den Internationale krigsforbrydertribunal i Haag, sættes der fokus på international retsforfølgelse, forsoning og amnesti (fritagelse fra straf). Med referencer til fredsprocessen i det tidligere Jugoslavien og Sydafrika argumenteres der for at prioritere politiske hensyn over retslige idealer.

Hvis valget står mellem retsforfølgelse af krigsforbrydere eller forsoning, vil jeg stemme for fred og forsoning.

I løbet af de sidste 10-15 år har det internationale samfund gennem Sikkerhedsrådet og FN udviklet et internationalt strafferetssystem som led i bestræbelserne på at opretholde fred og sikkerhed.

Man har ment, at det var fremmede for freden, at personer, der blev beskyldt for at have begået alvorlige overtrædelser af den internationale retsorden, blev retsforfulgt og straffet. Tanken har været, at truslen om en senere retsforfølgning skulle afholde konflikten på afstand fra at overskride de grænser, som den humanitære folkeret har sat for en krigs eller borgerkrigs umenneskelighed. Der har også været en tro på, at der efter en væbnet konflikt ikke kunne skabes varig fred uden et retsopgør, hvor de skyldige får deres velfortjente straf.

Men hvor sikkert er det nu, at en straffesag mod ledende personer i en konflikt, hvor massakrer og andre grove overtrædelser af basale menneskerettigheder har fundet sted, altid er et rigtigt og klogt middel til at skabe og sikre fred?

Efter i hen ved et par år selv at have virket som dommer i Krigsforbrydertribunalet i Haag er min tvivl ikke blevet mindre. At straffe det fåtal, der bliver rejst tiltale imod, dét kan vi. Vi kan også gennem straffesagerne kaste lys over, hvad der faktisk er sket i de situationer, der ligger til grund for anklagerne, selv om der er andre metoder, der er bedre egnet til at give et sammenhængende billede af et hændelsesforløb. Men skabe fred og forsoning?

Krigsforbryderdomstolene efter Anden Verdenskrig, Nürnberg- og Tokyodomstolene, var nok internationale, men det var sejrherrenes domstole, i den forstand at de krigsforbrydelser, der var begået af de allierede styrker, ikke måtte undersøges og behandles.

Da FN i 1993 skabte Det Internationale Tribunal i Haag, ICTY [International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, red.], til behandling af grove krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden, herunder folkedrab, begået under konflikterne i det tidligere Jugoslavien, var det første gang, man stilede mod at retsforfølge de hovedansvarlige fra alle sider i konflikten.

Bestræbelserne gentog sig ved nedsættelsen af Tribunalet for Rwanda og de særlige internationale domstole for Østtimor og Sierra Leone.

At man i sagerne for disse domstole ikke ensidigt retter anklagerne mod den ene side i konflikten er naturligvis et fremskridt. Men en ulempe ved sagerne er til gengæld, at de tager lang tid. I den sag, jeg selv for ikke så længe siden var med til at afgøre i Haag, drejede anklagen sig om begivenheder i 1992-1993. Anklagen var blevet rejst og den tiltalte varetægtsfængslet ti år senere i foråret 2003. Dommen på to års fængsel faldt ved udgangen af juni 2006, efter at den tiltalte havde siddet varetægtsfængslet i Haag i mere end 3 år. Der findes i parentes bemærket ikke i tribunalets procesregler eller i det hele taget i det internationale straffesystem bestemmelser om erstatning for uberettiget varetægtsfængsling.

Dommen er nu anket til tribunalets *appeal chamber*. Den tiltalte, der naturligvis blev løsladt i forbindelse med domsafsigelsen, har anket til fuldstændig frifindelse. Anklagemyndigheden har anket til domfældelse på nogle af de punkter, hvor tiltalte blev frifundet, og i øvrigt til skærpelse. Hvornår appelininstansen kan træffe en endelig afgørelse, er ikke godt at vide, men ingen venter, at det vil ske inden for det nærmeste år.

I appelininstansen hører man ikke vidner, men i førsteinstansen har vi dag efter dag hørt først anklagemyndighedens og derefter forsvarers vidner forklare om henholdsvis muslimernes overgreb på serbiske landsbyer og serbernes angreb mod den muslimske befolkning i og omkring Srebrenica. Der har været intens pressedækning både fra serbisk og bosnisk side. Der er dem, der mener, at disse gensidige beretninger snarere er med til at holde en stadig nærværende konflikt levende end at skabe forsoning. De hadske kommentarer fra ledende politikere, der falder, når en dom enten vurderes som for mild eller for streng, alt efter hvilken side man er på, er heller ikke egnet til nu at lægge det, der er sket, bag sig og se fremad.

(...)

I Sydafrika gennemførte man den beundringsværdige sandheds- og forsoningsproces. Det gamle apartheidregime var oprindeligt under fredsforhandlingerne med ANC [African National Congress, partiet der med valgsejren i april 1994 fik Nelson Mandela indsat som Sydafrikas første sorte præsident, red.] fremkommet med et ønske om en generel amnesti for forbrydelser begået i forbindelse med borgerkrigen, men det ville ANC ikke acceptere.

Resultatet blev, at der med bistand fra den danske juraprofessor Carl Aage Nørgaard blev gennemført en lovgivning, der åbnede for amnesti over for forbrydelser, der med et politisk formål var begået under borgerkrigen. Men på betingelse af, at den pågældende afslørede sandheden om hele forløbet. Sandheds- og Forsoningskommissionens formand, Desmond Tutu, udtalte om denne måde at gøre op med disse forbrydelser på: »Amnesti er en høj pris at betale. Men det er den pris, forhandlerne mente, at vores land ville være nødt til at betale for at undgå et alternativ, der var for frygteligt til at forestille sig«.

Ikke alle i Sydafrika var dog tilfredse med, at der ikke blev gennemført et strafferetligt opgør. De utilfredse foranledigede, at der blev ført en sag for den sydafrikanske forfatningsdomstol, hvor

påstanden var, at ingen lov kunne legalisere overtrædelse af rettigheder, der var tilsikret i forfatningen. Men forfatningsdomstolen statuerede, at indrømmelse af amnesti af forhandlerne var anset for nødvendigt for at skabe fred og forsoning og for at sikre et nyt demokrati i Sydafrika. Det var op til lovgivningsmagten at træffe bestemmelse om sådan et spørgsmål, og den måde, man havde gjort det på gennem den særlige amnestiprocess, kunne ikke anses for forfatningsstridig.

Det ville vel også i forhold til en traditionel dansk opfattelse af forholdet mellem domstolene og lovgivningsmagten have været utænkeligt, at hele fredsprocessen, der var forhandlet på plads mellem stridens parter og tiltrådt af lovgivningsmagten, skulle være tilsidesat af retssystemet ud fra en forfatningsfortolkning. Forfatningens beskyttelse af menneskerettigheder kunne ikke hindre amnestien.

Et vanskeligere spørgsmål end denne interne sydafrikanske forfatningsfortolkning var, om den internationale folkeret, som Sydafrika var en del af, tillod et land at give amnesti til personer, der var ansvarlige for grove overtrædelser af den opstillede menneskeret. Pligten til at rejse tiltale i henhold til Genèvekonventionen fra 1949 omfatter alvorlige overtrædelser begået mod mennesker under en borgerkrig. Dette problem måtte den sydafrikanske forfatningsdomstol også tage stilling til. I sin afgørelse lagde retten vægt på, at der historisk havde været mange tilfælde, hvor forbrydelser begået under en væbnet konflikt ikke var blevet straffet, men omfattet af en amnesti. Retten fastslog yderligere, at det efter forfatningen ville være således, at en lov vedtaget af den sydafrikanske lovgivningsmagt ville have forrang for folkeretten. Men det var end ikke nødvendigt at anvende denne forrangsregel. Retten fandt, at folkeretten under en situation som den, Sydafrika havde stået i, gjorde det retmæssigt at benytte amnesti over for krigsforbrydere.

Også her vil jeg tro, at de fleste vil være enige i, at et andet resultat ville have været utænkeligt. Men konsekvensen af den sydafrikanske forfatningsdomstols standpunkt vil være, at en amnesti, der under forhandlingerne har vist sig nødvendig for at bringe en væbnet konflikt til ophør, er retskraftig og dermed vil stå i vejen for, at der kan rejses tiltale for de samme handlinger i nogen anden stat eller for Den Internationale Straffedomstol i Haag [International Criminal Court (ICC), red.].

(...)

Det evige dilemma mellem retsforfølgelse og fred blev drøftet på et møde i Dakar mellem dommere fra de forskellige internationale tribunaler og domstole i begyndelse af 2006. Meningerne var delte.

Nogle gjorde opmærksom på, at ICC's statutter giver retten og anklagemyndigheden plads for en vis fleksibilitet, når der skal tages stilling til, hvad der skal gøres ved en anmeldelse. Disse organer skal ikke alene tage hensyn til *the interests of justice*, men til *all the circumstances* – og det er jo et vidt begreb.

Der var blandt de internationale dommere dem, der mente, at fra et fredsskabende perspektiv kan en strafferetlig forfølgelse virke »som en mekanisk, ensidig og endimensional operation, der er forudbestemt til at fortsætte uden hensyn til konsekvenserne«.

Et system, der ikke prioriterer det at frelse liv og standse en konflikt, ville i disse deltageres øjne tilsidesætte et samfunds højeste interesser.

Andre fremhævede, at selv om de havde sympati for synspunktet, ville ICC miste legitimitet, hvis retten i højere grad lod politiske hensyn indgå i overvejelserne om at acceptere en sag, og det ville være en meget høj pris at betale. Vist så.

En domstol er ikke nogen velegnet institution til at foretage politiske afvejsninger. Det har vi FN og Sikkerhedsrådet til.

(...)

Vel bør vi arbejde for, at verden udvikler sig mod et retssamfund, hvor et internationalt retssystem er i stand til at forebygge de alvorlige overtrædelser af Genèvekonventionen og andre menneskerettigheder, der sker i enhver krig og borgerkrig. Noget, vi i denne tid daglig bliver konfronteret med. Men skabelsen af et internationalt retssamfund og forebyggelse af væbnede konflikter vil i bedste fald tage lang, lang tid. Og livet skal leves i mellemtiden.

Kan hensynet til retfærdig strafforfølgning forenes med fred og forsoning, er det godt. Kan det ikke, vil jeg votere for det sidste.